

ongebruikt te laten. Als Prof. Volz onze taal verstaat, was er des te minder reden om Hollandsche geschriften ten zijde te laten.

Ten zesde komt Prof. Volz terug op Takola. Hij zegt nu o.a. „Denn der Name Takola kommt von den drei Karten *nur* auf der „*Karte des südöstlichen Asiens nach Ptolemaeus*“ vor und liegt darselbst genau entsprechend den Angaben des Ptolemaeus auf der „Chryse Chersonesos“; Auf dem „Kartenbild *des Ptolemaeus mit dem heutigen Namen*“ steht der Name Takola natürlich nicht, dagegen ist hier auf der „Chryse Chersonesos“ ganz deutlich der Name „Sumatra“ eingetragen.“ Dat is geen geldige verontschuldiging; de Schrijver had geen recht de ligging van Takola volgens Ptolemaeus zoover te verplaatsen, zelfs indien de geograaf den naam Chryse Chersonesos ook op Sumatra toepaste, hetgeen twijfelachtig is. In geen geval is een Takola op Sumatra, voorheen of thans, te vinden. Daarop komt het aan.

Verder volgt nog een bladzijde waar Prof. Volz lucht geeft aan zijn boosheid. Daar zal ik het zwijgen toe doen.

H. KERN.

DE EXPLORATIE VAN NIEUW-GUINEA.

(Met panorama-schets).

De *Java-Bode* van den 3^{den} November l.l. geeft van de algemeene resultaten, verkregen door onze exploratie in Nieuw-Guinea de volgende bondige, en grotendeels juiste schets:

„West Nieuw-Guinea valt bij nader onderzoek en kennismaking mede; het overige deel van ons gebied op dat eiland valt tegen.

Het groote schiereiland ten noorden van de Golf van Mac Cluer mag — de indruk hiervan vestigt zich hoe langer hoe meer — als een waardevol bezit worden beschouwd. In de noordelijke helft loopt een gebergte van het westen naar het oosten; ten zuiden nu daarvan bevindt zich een langzaam aflopende vlakte, die ongeveer drie vierde van de breedte van het schiereiland beslaat. En die vlakte bezit — een strook bakau en moeras langs de kust uitgezonderd — een zeer vruchtbaren bodem. Er wil daar van alles groeien. Het is daar een land met een toekomst. Ongezond is het er niet, en men vindt er een betrekkelijk zeer dichte bevolking.

Jammer genoeg, is onder die bevolking, onder een deel daarvan althans, leelijk door de roofzuchtige elementen, welke langs de kusten van dit

deel van den archipel te vinden zijn, huisgehouden. De dorpen van een deel — het oostelijke — van het binnenland zijn herhaaldelijk door zulke roovers afgeloopen, die de inboorlingen medenamen, om ze als slaven te verkoopen. Nu ons bestuur in West Nieuw-Guinea behoorlijk is gevestigd, wordt aan zulke rooftochten een einde gemaakt; het land komt thans in de gelegenheid zich te ontwikkelen.

Vroeger zijn wij reeds in de gelegenheid geweest op de uitbreiding van den handel en van den uitvoer in de omgeving van de Golf van Mac Cluer te wijzen.

Een laag steenkolen is ontdekt, die van het westen dwars door het schiereiland naar het oosten loopt. Aan de westkust, vlak aan zee, vindt men de kolenlaag open en bloot. De steenkool moet zeer goed bruikbaar zijn, en een schip der gouvernementsmarine, die er een voorraad van medenam, stookte die op de terugreis met succes op.

Valt West Nieuw-Guinea mede, zoo kan niet hetzelfde van het overige, het grootste gedeelte, van het eiland worden gezegd.

De gedane ontdekkingsstochten, hoe belangrijk ook uit een wetenschappelijk oogpunt, hebben niet anders kunnen bewijzen dan dat de onderzochte streken voor kolonisatie-doeleinden geen beteekenis bezitten.

Het stroomgebied van de Mamberamo, ten noorden van het Sneeuwgebergte, zoowel als dat van de talrijke rivieren die van de zuidelijke helling daarvan naar zee vloeien, zijn onbewoonbaar voor Europeanen en voor exploitatie, in welken zin ook, van geen waarde.

Men zou hier van een land „in wording” kunnen spreken. Misschien dat over eenige eeuwen door natuurlijke invloeden gunstige veranderingen zullen tot stand komen en het land voor de menschheid beteekenis zal erlangen. Thans heeft het die echter niet. Enkel aan sommige streken, aan de noordkust, bijv. langs de Geelvinck-baai, kan eenige waarde worden toegekend.

Wat wij thans, na deze bevindingen, vrucht van de krachtig en doortastend aangepakte exploratie der laatste jaren, met N. Guinea moeten doen?

Ten eerste: zorgen dat het gebied, dat wel waarde heeft, tot zijn recht komt, door uitoefening van een goed, op de bijzondere behoeften van het land berekend bestuur, en het verbeteren van de middelen van verkeer, zoodat het land inderdaad „geopend” wordt. Ten tweede: politie-toezicht langs de kust, extensief toegepast, en wel op zulk een wijze, dat, zonder de schatkist bovenmate te bezwaren, de handel, welke in die streken bestaat, wordt beschermd en den daar wonende volkstammen wordt belet overlast te bezorgen, 't zij aan onze burenen, 't zij aan onze eigen vestigingen.

Wat de wetenschap betreft, deze heeft natuurlijk nog niet met N. Guinea

afgedaan, en op haar rust ten opzichte van dit, nog zooveel geheimen herbergende, eiland een veelomvattende taak. De Regeering neme nog lang de plicht op zich, haar bij de uitvoering van die taak krachtig te steunen.”

Door hetgeen ons uit de rapporten sedert onze vorige mededeelingen ontvangen, bekend is geworden, kunnen wij het volgende omtrent de laatste werkzaamheden der verschillende exploratie-detachementen berichten.

Noord Nieuw-Guinea. Van 19 Maart—19 Mei 1911 maakte een deel van het hier werkzame exploratie-detachement onder bevel van luit. G. A. SCHEFFER een tocht ter verdere verkenning van de *Sermowai* (zie voor deze rivier en het verder volgende: Kaart I van deze aflevering). Genoemd officier had de opdracht deze rivier, welke naar ontvangen berichten zeer belangrijk moest zijn, zoover mogelijk te volgen en dan, indien haar loop daarvoor gunstig mocht blijken, te trachten om vanuit de rivier de vlakte van Noord Nieuw-Guinea te bereiken. Te zelfder tijd zou een ander deel van het detachement, onder bevel van den commandant, kap. SACHSE zelven, de daarvoor geschikte nevenrivieren exploreeren.

Door zwaar weer kon luit. SCHEFFER met den stoomer „Pelikaan” niet bij de monding der *Sermowai* komen, maar was hij verplicht in de meer oostelijk gelegen, veiliger *Demta*-baai te landen. Het moeilijke en tijdroovende vervoer van personen en goederen — hoewel de bevolking daarbij goede hulp verleende — en een hevige bandjir in de rivier, waardoor veel gevaarlijk drijfhout werd afgevoerd, maakten dat de eigentlijke tocht stroomopwaarts eerst den 29sten Maart kon worden aangevangen. Dr. GJELLERUP en de luit.-ter-zee STAVERMAN namen aan dien tocht deel.

De rivier was in den aanvang 40 à 50 M. breed en zeer diep, de oevers waren door den bandjir onder water gezet; het bosch was ijl en met dun onderhout. Den 3^{den} dag bereikte men, op \pm 10 K. M. van de monding, eene belangrijke zij-rivier, welker juiste naam — zooals kap. SACHSE bij zijne latere verkenning van de omwonende bevolking vernam — *Sokoato* is. Daarboven werd de *Sermowai* geleidelijk smaller (25 à 30 M.), en hoogerop trof men in de, nu sterk kronkelende, rivier weldra grind- en rolsteenbanken aan, terwijl aan de oevers zich heuvels vertoonden. Lastige stroomversnellingen dwongen daarna een bivak te betrekken, het z.g. „Dajak-bivak”, en van daar de verdere verkenning te voet voort te zetten.

Op een grindbank nabij het bivak werden eenige ammonieten gevonden.

Hoewel overal met nabij de rivier wonende *Papoea*'s vriendschappelijke aanraking werd verkregen, was de verdere landtocht door gebrek aan goede gidsen zeer bezwaarlijk, en door het geaccidenteerde terrein zeer moeilijk. Meestal werd de rivier gevolgd, dikwerf zwaar begroeide heuvels

van ± 250 M. hoogte overgetrokken om een goed uitzicht te zoeken of om den weg te bekorten en tevens het lastig loopen over de met rolsteenen bezaaide rivierbedding te vermijden. Na bovenstrooms van een grooten waterval in de rivier een ± 400 M. hoogen heuvel te zijn overgegaan, trof men de rivier weder aan als eene kalme vlakke-stroom met zand- of modderachtigen bodem.

In dit gedeelte werd een rottan hangbrug over de rivier aangetroffen, het eerste overgangsmiddel van dien aard dat in deze streken was gezien.

Drie dagmarschen verder, toen men door hoogen waterstand de rivierbedding niet kon volgen en daarom een weg kapte in het oeverbosch, werd een oud pad gevonden, dat over zeer hooge heuvels leidde naar eene oude nederzetting der Taboe's, een volkstam die een zwervend leven voert. De huizen waren eenvoudige afdaken, en tuinen ontbraken; volgens de gidsen leven die Taboe's in voortdurende vrees van overvalling, maar vermoorden zij zelve ook iederen Papoea van een anderen stam, dien zij tegenkomen.

Den 3^{den} Mei werd de verdere verkenning gestaakt. Van een heuvel werd waargenomen, dat het rivier-dal zich in Z.O. richting nog ± 5 à 6 K.M. voortzette, en hoewel het regende, onderscheidde men duidelijk in het Z.Z.O. en Z.W. lage bergreeksen.

„Zeer waarschijnlijk — rapporteert luit. SCHEFFER — ontspringt de Sermowai ten zuiden van het Sentani-meer, stroomt met weinig verval tusschen twee evenwijdige bergketens in W.N.W. richting tot ongeveer den 140sten lengtegraad, breekt zich daar met groot verval in noordelijke richting door het gebergte heen en beweegt zich dan in algemeen N. richting door de vlakke naar zee, als linkertzijk de Sokoato opnemende. De breedte der rivier groeit geleidelijk van 6—8 M. in den bovenloop, aan tot ± 50 M. in den benedenloop. 't Is duidelijk dat de Keerom-rivier¹⁾, die op 3° 26' ruim 80 M. breed is, en de Sermowai die op 2° 48' maar 6—8 M. breedte heeft, niet dezelfde kunnen zijn.”

Gedurende de verkenning werd veel op botanisch, zoölogisch en ethnographisch gebied verzameld door dr. GJELLERUP²⁾, en menige astronomische plaatsbepaling door de beide overige deelnemers verricht, o.a. van de monding der rivier.

Het detachements-deel onder kap. SACHSE, waarbij ook de luit.-ter-zee

1) Men leze de gissing omtrent deze rivier, door ons gewaagd in de noot van blz. 36, t. v.

2) Later ontvingen wij eene nota met ethnografische gegevens door dezen officier van gezondheid verzameld, hoofdzakelijk omtrent den z. g. Saweh-stam in het Sermowai-gebied. In de volgende aflevering zullen wij daaruit 't een en ander mededeelen.

DALHUISEN en de geoloog dr. HUBRECHT, exploreerde in datzelfde tijdvak de Moaif, de Sokoato, de Pirowai (Borowai) en de Biri met nog verschillende zijrivieren, en bezocht daarbij o.m. de groote, op hooge heuvels gelegen, dorpen Aibasé en Grigriza, verder Loatam, Saweh, het groote lagunen-dorp Kaptioe, Tarwasi, Armopa en Tronta, alle deze vier aan de noordkust gelegen. In het verslag van dezen tocht deelt kap. S. vele belangrijke bijzonderheden mede omtrent het geëxploreerde gebied en de bevolking, welke in die streken werd aangetroffen. Gebrek aan ruimte noopt ons de vermelding daarvan tot eene volgende aflevering uit te stellen. Slechts het volgende zij hier nog medegedeeld.

Evenals luit. SCHEFFER bij de Sermowai, kon kap. SACHSE door het zware weder met den kleinen stoomer „Pelikaan” niet bij de monding van de Moaif landen, doch zag hij zich verplicht dit bij het oostwaarts gelegen Tarfia te doen, waar een te N. daarvan gelegen rif als beschermende zeebreker werkte. Een lang barrière-rif, dat zich vóór de kust, van Tarfia tot op enkele kilometers van de Moaif-monding uitstrekt, veroorloofde om daarachter van prauwen gebruik te maken voor het verder vervoer van goederen naar de monding.

Bij het opvaren van de Moaif werd niet haar rechterzijtak, de Wadiwai opgegaan, vroeger (in Juni 1903) door de expeditie WICHMANN verkend ¹⁾ en verkeerdelijk nog Moaif genoemd, doch de ware hoofdstroom gevolgd, die boven de samenvloeiing bij eene breedte van slechts ± 15 M. eene groote diepte bleef behouden. Daar veel last werd ondervonden van boomversperringen, marcheerde een groot deel van het detachement over het oever-terrein, dat aanvankelijk zeer drassig, later heuvelachtig was. In de zee-klei, die in de rivier-bedding voorkomt, werden verscheidene marine-fossielen gevonden, terwijl bruinkool overal verspreid lag. De Moaif bleek niet uit het hooggebergte te komen, doch te ontspringen op de zuidelijke heuvels van ± 300 M. hoogte.

De Sokoato had eene breedte van ± 25 M. en ging, evenals de Moaif, vrij plotseling van vlakke- tot bergstroom over. Het water was nabij dien overgang opmerkelijk lauw, de bedding vertoonde voornamelijk rolsteenen van zandsteen, waarin kwartsaderen voorkwamen; verderop werd schieferklei aangetroffen. Ook werden eenige stukken zee-koraal gevonden en een stuk steen waarin fraaie afdrukken van crinoden-stelen. De rivier splitste zich ten slotte in kleine takken, die van de noordelijke heuvelhellingen afstroomden.

De Pirowai (op de kaarten Borowai genoemd, ook op de in Juli 1911

¹⁾ Zie Bulletin N°. 46 der Maatschappij t. b. v. h. Nat. onderzoek der Ned. Koloniën, en vooral het daarbijgevoegde schetskaartje op blz. 18.

verschenen Zeekaart N°. 157: Noordkust Nieuw-Guinea), welke men meende dat een groote rivier zoude zijn, die diep in het binnenland kon leiden, bleek bij haar monding een ± 70 M. breede lagune-arm te wezen, die zich over eenige K.M. in bijna zuiver O.W. richting langs het strand uitstrekt en daarna, zich vernauwende, overgaat in het riviertje Makafe, dat sterk kronkelend uit het zuiden komt en ontstaat uit de samenvloeiing van verschillende beken. Kaptiaoe is nabij en ten zuiden van dien lagune-arm gelegen.

Het bleek ook dat de monding der Biri-rivier en het nabij die monding gelegen dorp Ansoedoe (ten onrechte Wansoedoe) op de kaart van Nieuw-Guinea foutief zijn aangegeven en ± 30 K.M. meer oostelijk gelegen zijn. Genoemde rivier, die over grooten afstand eene breedte van 50—60 M. bleef behouden, ging ook vrij plotseling in een bergstroom over met groote rotsblokken, die verder opvaren niet doenlijk maakten. Tusschen die blokken werden ammonieten gevonden, oogenschijnlijk van dezelfde soort als die welke door dr. HUBRECHT in de K. Augusta-rivier waren aangetroffen.

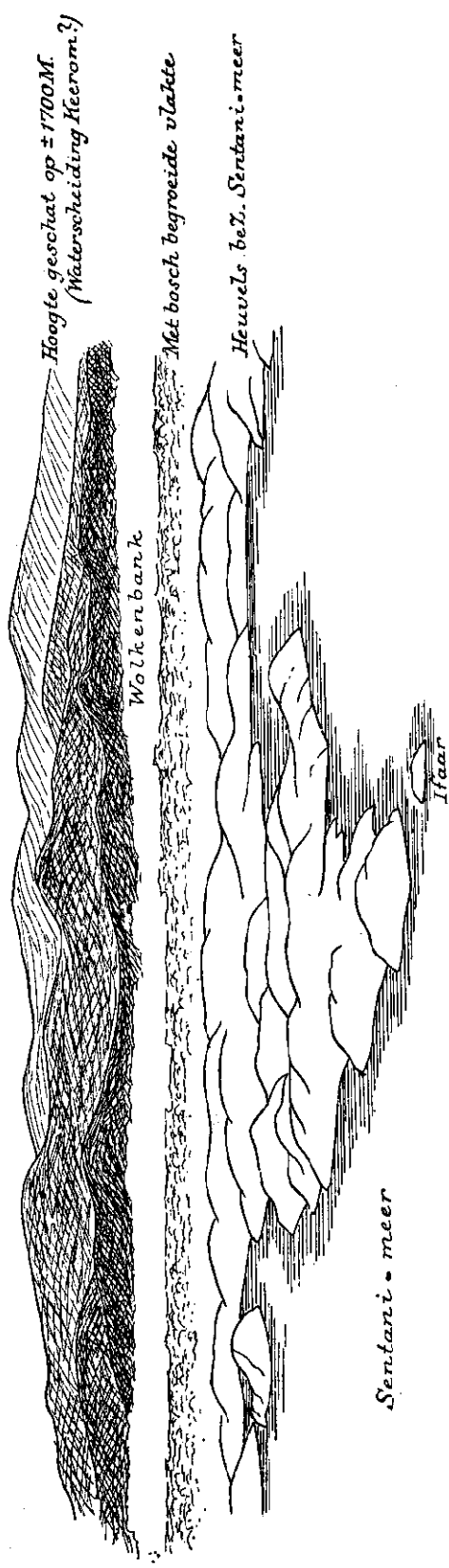
Vernomen werd, dat westelijk van de Biri een groote rivier stroomt, die 4—5 dagen op te varen zoude zijn, zelfs met groote prauwen.

Van een tocht in Juni 1911 gemaakt naar het Cycloop-gebergte, werd reeds het voornaamste medegedeeld in een naschrift der vorige aflevering (blz. 1035). Wij ontvingen thans een paar panorama-schetsen, op dien tocht vervaardigd van het zuidwaarts gelegen terrein. Eene daarvan, genomen op ± 1700 M. hoogte, wordt op de volgende bladzijde weergegeven. Ten Z. van het Sentani-meer teekenden zich duidelijk 3 evenwijdige bergketens af, waarvan de hoogte der verst verwijderde op 1600 à 1700 M. werd geschat. Van het Centrale-gebergte was echter niets te bespeuren.

Vermelding verdient nog dat den 19^{den} Aug. 1911, te 9 uur v.m., terwijl het eb was, in het bivak Hollandia werd waargenomen, dat het zee-water plotseling met opmerkelijke snelheid de rivier binnendrong om na enkele minuten weder terug te gaan. Dit verschijnsel herhaalde zich tot 3 uur n.m. nog eenige malen. Hierbij dient dus aan *vloedgolven* te worden gedacht. Ook had daar den 25sten Aug. te 2 $\frac{1}{2}$ uur n. m. eene zware aardbeving plaats, van licht gerommel vergezeld; de richting bleek Z. O.—N. W., duur ± 4 seconden. Te 2.53 uur n. m. werd wederom eene ernstige beving geconstateerd; duur 3 seconden, richting als de vorige.

Zuid Nieuw Guinea. In de maand Juli van 1911 maakte de nieuwe

Z ↓

Schets van het panorama, waargenomen van een punt gelegen op ± 1700 M. hoogte in het Cyclopes-gebergte. (Noord Nieuw-Guinea).

commandant van het exploratie-detachment, kap. LE COCQ D'ARMANDVILLE, eene verkenning door het bergterrein gelegen te N. O. van het verst, reeds geëxploreerde deel van de B.-rivier, de bekende rechter-zijrivier van de Eilanden-rivier (zie fig. 2 van Kaart N°. XXII, jaargang 1910). Hij wilde trachten om daarbij den zuidelijken voet van den Houtman, en dan langs dien berg het randgebergte te bereiken, omdat de reeds verkregen gegevens de overtuiging vestigden dat de weg naar dat gebergte geenszins via den Goliath-berg moest worden gezocht, daar deze niet alleen geen uitlooper van dat gebergte is, maar daarvan gescheiden wordt door meerdere, zeer hooge bergketens, die zouden moeten worden overgetrokken.

De verkenning gaf voor dit doel nog geen gunstige resultaten. Het geaccidenteerde terrein bood buitengewone moeilijkheden, welke door het detachment met de beschikbare hulpmiddelen niet konden worden overwonnen, en tot herhaalde wijziging van de marschroute dwongen. Oostwaarts van den David stuitte men op een \pm 25 M. breede, zeer snelstroomende en diepe rivier, stroomende vanuit het N. O. Bij het voortzetten van de verkenning in zuidelijke richting bereikte men opnieuw deze rivier, welke thans eene breedte van \pm 60 M. toonde. Waarschijnlijk is die rivier de bovenloop van de Eilanden-rivier, en om daaromtrent zekerheid te verkrijgen, werd aan den luit.-ter-zee ANDREAE opgedragen om met stoomsloep en prauw te trachten, vanuit de D.-rivier den rivierloop te verkennen. Door het lekstooten van die sloep en de zeer dreigende houding van de bevolking nabij de plek waar dit ongeval geschiedde, was deze zeeofficier echter verplicht die verkenning te staken.

Nabij en westwaarts van bovenbedoelde rivier werd de oorsprong ontdekt van een andere groote rivier. Dit bleek, toen ze stroomaf werd gevolgd, de Visch-rivier te zijn, een rechter-zijrivier van de B.-rivier en vroeger te Z. W. van den Goliath reeds opgenomen.

Volgens het verslag van de verrichtingen van het exploratie-detachment van 19 Juli tot en met 9 Augustus 1911 werd door den detachements-commandant in dat tijdvak een gedeelte van de C.-, D.- en Eilanden-rivier verkend. Op ongeveer $\frac{1}{2}$ uur gaans van de plek, waar de luitenant-ter-zee ANDREAE op zijn vorigen tocht door de houding der inboorlingen en het lekstooten der stoomsloep tot den terugtocht werd genoopt, debarkeerde de detachements-commandant met den heer DUMAS, den brigade-commandant en 11 inlandsche minderen; de rest bleef in de prauwen onder commando van den luitenant-ter-zee ANDREAE. De patrouille op den vasten wal marcheerde langs den westelijken rivier-oever, zooveel mogelijk verband houdende met de prauwen. Tegen 11

uur v. m. werden deze laatste door een Papoea opgemerkt en aldra weerklonk het alarmsignaal (nabootsing van dierengeluiden en blazen op een bamboe). Een halfuur gaans verder werd de patrouille aan den wal omringd door een 20-tal huilende en tandakkende Papoea's, die onder bedreiging met hun wapens haar tot op ongeveer 20 pas afstand naderden en beduiden terug te keeren. Om de zaken niet te bruskeeren, werd halt gehouden en getracht de gemoederen tot bedaren te brengen en van onze vredelievende bedoelingen blijk te geven door aanbieding van eenige geschenken. Toen dit geen uitwerking had, werd na ongeveer 10 minuten doorgemarcheerd; nadat de eerste huizen gepasseerd waren zonder ze binnen te gaan, luwde de opwinding en werd door enkelen eenige toenadering getoond.

Even voorbij de kampong werd daarom op een grindbank bij den rivieroever gepauseerd en opnieuw getracht eenige geschenken te doen aannemen; de lieden bleven echter bijzonder schuw en dorsten niets van ons aan te raken, terwijl bij te dichte nadering van den onderhandelaar dadelijk weder een pijl op hem werd gericht. Toen echter de troep zijn middagmaal ging gebruiken, kreeg langzamerhand de nieuwsgierigheid de overhand, en dorsten de moedigsten wat dichter te naderen, terwijl zij bij de voortzetting van den marsch de patrouille op korten afstand bleven volgen. Eenige aanraking werd echter eerst verkregen nadat hun tijdens een rust de geheimen van onze kleeding waren onthuld. Uit alles bleek toen, dat zij in de meening hadden verkeerd dat deze gedeelten van het lichaam vormden. Toen zij echter begrepen, dat de kleeding slechts diende als bescherming tegen doornen e. d., was de vriendschap gesloten en vergezelden zij den troep om verderop wonende Papoea's gerust te stellen, terwijl zij een paar malen bij slechte terreingedeelten ons zelfs den weg wezen. Van onze spijzen bleken zij een afkeer te hebben. Pogingen om wat varkens of sago van hen in te ruilen mislukten, omdat noch tabak, noch rood goed, kralen of eenig ander der meegenomen ruil-artikelen eenige waarde voor hen bleken te hebben, zoodat zij die artikelen zelfs niet te geef wenschten te ontvangen.

De algemeene indruk uit deze tochten verkregen is, dat ook daar de bevolking dun gezaaid is en uit nomaden bestaat. Telkens werden streken gepasseerd, waarvan sommigen nog niet lang, anderen daarentegen reeds ettelijke maanden door de bevolking verlaten waren.

In de maand Augustus maakte de det. commandant, vergezeld door den off. van gezondheid DE KOCK en den heer DUMAS, een tocht op de A-rivier en door het westwaarts daarvan gelegen terrein. Besloten werd tot het inrichten van een bivak — *Ruimsicht-bivak* te noemen — op het verste met prauwen bereikbare punt. Vandaar zoude later een tocht

worden ondernomen in N. W.-richting, om verband te zoeken met de metingen der Lorentz- en Mamberamo-expedities.

In den aanvang van October werd met de „Anna” een zijrivier van de Eilanden-rivier (bij de noordelijke splitsing) opgevaaren, om te onderzoeken of deze rivier in verbinding staat met de Oetoemboewé. Dit bleek inderdaad het geval te zijn. Op die zijrivier werden vele inboorlingen ontmoet, die zich niet bevreesd toonden en met wie kort, maar vriendschappelijk aanraking werd verdragen.

West Nieuw-Guinea. Omtrent de in 't laatst van Juli ondernomen tocht naar de boven-Sebjar en de Atinjoe- en Amaroe-meren zijn door ons nog geene nadere berichten ontvangen, evenmin over de vroeger voorgenomen doorsteek van Lobo naar de Wandammen-baai.

Indien niet spoedig een nieuwe bijgewerkte kaart van dit gedeelte van Nieuw-Guinea door het Top. Bureau te Batavia wordt uitgegeven, zal door ons met behulp van de vele schetskaarten der verschillende tochten door het detachement van kap. KOCH gemaakt, een overzichts-kaart worden samengesteld, waaruit vollediger en duidelijker dan uit onze berichten, zal blijken met hoeveel succes in dit westelijk deel is geëxploreerd geworden, hoeveel blanks en onzekers der vorige kaarten thans reeds daar verdwenen is.

J. J. S.

MOSKOWSKI'S MIDDEL TEGEN BERI-BERI.

Het lijkt wat vreemd, om in een aardrijkskundig tijdschrift over geneesmiddelen te schrijven, maar vooreerst hebben wij van bovengenoemd middel reeds vroeger melding gemaakt (op blz. 1256 van afl. 6, jaargang 1910), en dan is beri-beri zulk eene gevaarlijke ziekte voor deelnemers aan exploratie-tochten in tropische terreinen, vooral wanneer die tochten gaan langs rivieren en door moerassige streken, dat elk bericht omtrent de mogelijkheid aan dit gevaar te ontkomen, van groot belang mag worden geacht, ook voor onze lezers.

In menige mededeeling omtrent exploratie-expedities toch hebben wij moeten berichten van de groote bezwaren, daarbij door het uitbreken van die ziekte ondervonden. Vooral de Mamberamo-expeditie van kap. Franssen Herderschee had daarvan veel te lijden en was feitelijk door haar tot ontijdigen terugkeer verplicht. Geen wonder, dat het onze aandacht